

Ühis-põhjala manifestatsioon Stockholmis Ooperis

Folke H. Törnblom

Upsala Nya/Tidning - 23.01. 92

Estonia külalisetendused Stockholmis kujunesid rahvuslikuks ja ühis-põhjala manifestatsiooniks. Kavas olid Tubina ooperid Barbara von Tisenhusen ja Reigi õpetaja ning Aulis Sallise "Ratsanik". Kuulajale, kes ei valda eesti keelt, jäi siiski neis etendustest paljugi arusaamatuks.

Kui Estonia viimati gastroleeris Stockholmis - see oli seitse aastat tagasi - esitati Verdi, donizetti ja Mussorgski oopereid - teoseid, mida võimumehed olid ilmselt lubanud esitada. Nüüd, Estonia uute külalisetenduste kavasse pole vahele seganud ükski kõrvaline kõrgem võim.

Eesti ooperiajalugu on kõhnavõitu. Balti riikides hakkas kodumaine ooper tekkima sõdade vahel lühikesel iseseisvusajal. Esimese eesti ooperi, Vikerlased, komponeeris Evald Aav 1928. Et püüda sel alal vähendada, tellis Estonia teater Eduard Tubinalt ülalmainitud ooperid, ja Barbara õnnestuski 1969. aastal Eestis lavale tuua. Reigi õpetaja esietendus ühes teises Eesti teatris 1979, Estonias alates 1988, kuna potentaadid Tallinnas käitusid nii vastutulematult.

Tubin kirjutas mõlemad teosed Stockholmis, kuhu ta oli põgenenud 1844 ja KU kus ta elas ja töötas kuni oma surmani 77-aasta vanuses 1982, saanud Rootsi kodanikuks. Ta oli virk helilooja, eelkõige instrumentaalmuusika ajal, tema teoste nimekirjas seisavad muuhulgas kümme sümfooniat, hulk soolokontserte ja kamermuusikat. Tema teoseid on kodumaal usinalt mängitud, veidi ka Rootsis ja üsna palju isegi N. liidus, kus tema muusika oli mõnda aega küll ka keelatud. Viimasel ajal on see jõudnud ka mujale välismaale.

Mõlemad Tubini ooperid on tragöödiad, mis toimuvad Eesti ajaloos. /Barbara sisu/ See kõik on üpris traagiline ja kohutav.

Mõlemad ooperid näitavad, et Tubin ei olnud tegelikult spontaanne muusika-dramaatik. Instrumentaalmuusika looja Tubin valitseb mõlemas teoses, ja helilooja enda sõnade järgi on Barbara muusika üles ehitatud üheainsa teema ümber, üheksa-toonilisele passacagliale, mis varieerub läbi kogu teose. Seda helilooja enda

enda sõnade järgi - sest seda kunstivõtet on esimesel ja ainsal kuulmisel enam-vähem võimatu tajuda ja aimata. Ja kohtustseen^{is} Reigi õpetajas saadab solistide lihtsat kõnet fuuga. Samasugust instrumentaalset eksperimenti on pakkunud varem Alban Bergi Wozzeck. Bergil õnnestus ühendada see muusikadramaatilise tõe ja vaimuga. Tubinal ei õnnestunud. Kuidas kavalehel keegi artiklikirjutaja võib rääkida kohtustseeni muusikast kui kõige kirglikumast pärast Bizet Carmenit, jääb mõistatuseks.

Ühesainsas kohas Reigi õpetajas on Tubinal õnnestunud saavutada vokaali mõningast kirglikkust, aga siiski mitte päriselt. Ei, Tubini vaieldamatu suurus seisis nagu öeldud puhtinstrumentaalses valdkonnas, ja tema mõlemad operid kinnitavad seda orkestri helikeelega, mis on kare ja krobeline, aga alati hästiformuleeritud.

Sallinen kirjutas oma operi Savonlinna operifestivali tellimusel ja see esietendus 1975. Tekst käsitleb alamrahva ja indiviidi mässu ülbuse ja rõhumise vastu, mässu mis lõpeb õuduse ja hävinguga üksikisikule /tekst puudu/ Mässujuhiks saab Antti, Ratsanik. Kogu lugu sünnib kauges minevikus.

Ka Sallise oper on orkestrioper, kus oluline muusikaline sündmuste kulg on orkestri kanda. Aga Sallise orkester on dramaatiliselt väljendusrikas, värvikas, üleskutsuv, vahel ka lüüriliselt raue. /tekst puudu/ Sallinen on sündinud dramatik.

Estonia oli Stockholmis nagu eelmiselgi korral kogu seltskonnaga, solistide, orkestri, koori, dirigentide, lavastajate ja lavakujundusega. Ansambelis ei ole vokaalseid tähti, kuid mõned solistid täitsid oma osa dramaatilise intensiivsusega: Helyi Raamat (Barbara ja Ratsaniku naine), ^{Jassi Zahharov} (Barbara vend Jürgen), Teo Maiste (Reigi õpetaja ja Kohtunik Ratsanikus), Marika Eensalu (pastoriproua) ja Mati Palm (Ratsanik Antti).

Estonia orkester kõlas suurepäraselt dirigentide Peeter Lilje (Barbara), Vello Pähna (Reigi õpetaja) ja Hannu Bisteri (Ratsanik) käe all. Eriti tuleb kita viimast, aga nagu öeldud, oli tal ka kõige parem materjal valitseeda.

Lavastajate nimed on Arne Mikk ja Ago-Endrik Kerge. Miku lavastused Barbara ja Opetaja olid traditsioonilised, vahest veidi vanamoodsad, Kerge Ratsanik moodsam, mis tähendab parasjagu sümboolsust: sümbolism oli vahel üsna raskestimõistetav.

^A
Tornblom - 3

Raskestimõistetav - jah, paljugi neis kolmes lavastuses oli eesti keelt mitte-
valdavale kuulajale raskesti mõistetav. Eriti seetõttu, et kõigis kolmes operis
on palju harilikku kõnet. Seal istus niisiis vaene retsensent ja ei suutnud
vahel jälgida ei noote ega teksti, ja kavalehe selgitused operite sisu kohta
olid viletsad, mõnikord otse arusaamatu. Küllap läks retsensendil paljugi
kõrvust mööda, aga oma kirjatüki tegi ta valmis nii hästi kui suutis.